

Artikkelit

SOTILASVALLANKAAPPAUKSET KEHITYSMAISSA

Tatu Vanhanen

ABSTRACT

Military Coups in Third World Countries

The reasons of military coups are investigated in this article. It is assumed that the best explanation for the limitation of military coups to the Third World can be found in the social circumstances which have made most of those countries susceptible to all types of authoritarian rule. The results of empirical analysis covering 119 states support this interpretation. Another problem is why the military have taken power in some of those countries but not in all of them. It was assumed that the military's decision to make a coup or to remain loyal to the civilian government depends on certain political factors. Circumstances are assumed to be most favourable for military coups when the level of defense spending is high, the military has strong autonomy, its identification with the civilian leadership is weak, and the legitimacy of the government is weak. Empirical evidence from 87 Third World countries shows that a low level of defense spending has prevented military coups, although it has not made them impossible. Six countries on the Indian subcontinent were used as examples to test the hypothesis on the combined effect of the four explanatory factors. The results strongly support the hypothesis in this sample.

Politologit ovat kauan tutkineet sotilasvallankaappauksia ja esittäneet monia otaksunia niiden syistä, mutta selitysten moninaisuus paljastaa, ettei ilmiölle ole vielä löydetty mitään universaalista ja tyydyttävää selitystä. Viitataan aluksi esimerkinomaisesti muutamiin sotilasvallankaappausten taustatekijöitä koskeviin olettamuksiin.

Edwin Lieuwen otaksuu armeijan sekaantumisen politiikkaan Latinalaisessa Amerikassa johtuvan sosiopoliittisista olosuhteista. Hallitsevan oligarkian rappio ja valtaa tavoittelevien ryhmien kypsymättömyys sekä se tosiasia, että armeijaa lukuunottamatta ei ollut muita voimakkaita ja hyvin järjestäytyneitä ryhmiä, tekivät armeijalle mahdolliseksi ja jopa välttämättömäksi sekaantumisen politiikkaan.¹ *John J. Johnson* puolestaan on katsonut itsenäistymissotien jättämän kulttuuriperinteen ja poliittisten olojen epävakaisuuden olevan selityksenä Latinalaisen Amerikan militarismille.² *S. E. Finer* korostaa kaappaajien motiivien moninaisuutta. Hän pitää tärkeimpinä motiiveina upseerien luokkaetuja, alueellisia etuja, asevoimien korporatiivisia etuja, yksityistä

kunnianhimoa ja armeijan käsitystä »kansallisesta edusta».³ *Robert E. Dowse* otaksuu armeijan korporatiivisten etujen ja alueellisten etupyrkimysten olleen sotilaskaappausten tärkeimpinä taustatekijöinä »brittiläisessä» Länsi-Afrikassa.⁴ *Morris Janowitz* olettaa, että asevoimien sisäisessä organisaatiossa esiintyvät erot voisivat tarjota selityksen armeijan sekaantumiselle politiikkaan.⁵ *Lucien W. Pye* on esittänyt hypoteesin, jonka mukaan armeijat toimivat modernisoivina voimina siirtymävaiheessa olevissa yhteiskunnissa ja ottavat vallan, kun siviilijohto epäonnistuu yrityksissään nykyaikaistaa yhteiskuntaa.⁶ *Fred R. von der Mehden* on esittänyt samantapaisen teesin sotilaskaappausten syistä ja tarkoituksiperistä.⁷ *Samuel P. Huntingtonin* tulkinnan mukaan erityisen alttiita sotilaskaappauksille ovat sellaiset yhteiskunnat, joissa poliittiset instituutiot ovat heikosti kehittyneitä, mutta poliittisen osallistumisen aste on jyrkästi noussut.⁸ *Claude Welch* on Afrikan maista kokoamansa empiirisen aineiston pohjalta päätellyt, että hyvin monenlaiset poliittiset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät ovat edistäneet armeijan sekaantumista politiikkaan. Kaappauksille ei voida löytää mitään yhteistä selittävää tekijää.⁹ *Edward Feith* sen sijaan Ghanan ja Nigerian esimerkkien pohjalta päättelee, että ratkaisevana tekijänä on ollut siviilihallitusten kykenemättömyys ylläpitää järjestystä.¹⁰ *D.-G. Lavroff* pitää Afrikan sotilaskaappausten pääsyinä siviilihallitusten epäonnistumista kansallisen integraation luomisessa ja taloudellisen kehityksen edistämisessä.¹¹ *Gavin Kennedy* otaksuu hallitusten heikon legitimitetin ja legitimitteettikriisien tekevän ne haavoittuviksi sotilasvallankaappauksille. Toisaalta hän on empiirisen aineiston pohjalta havainnut suurten sotilasmenojen edistävän sotilaskaappauksia.¹² *F. W. Gutteridge* erottaa kaksi pääsyä sotilaskaappauksille. Armeija sekaantuu politiikkaan, jos sen oma asema tulee jollain tavoin uhatuksi. Samoin kaappaus tulee todennäköiseksi, kun sotilaiden omat valitukset lankeavat yhteen siviilien tyytymättömyyden kanssa.¹³ *Samuel Decalo* katsoo sotilaiden henkilökohtaisten motiivien olleen kaappausten tärkeimpinä syinä Afrikan maissa.¹⁴ *Amos Perlmutter* kiinnittää huomiota kilpailevien ryhmien voimasuhteisiin. Armeija kaappaa vallan, kun se on yhtenäisimpänä ja parhaiten järjestäytyneenä ryhmänä ja kun mitään muuta voimakasta oppositiota ei ole.¹⁵ *Eeva-Liisa Myllymäki* etsii selitystä kolmannen maailman maiden sotilaskaappauksille kansainvälisestä järjestelmästä, ennen kaikkea taloudellisesti kehittyneempien maiden taloudellisista eduista.¹⁶ *Eric A. Nordlinger* johtaa sotilaskaappausten syyt armeijan korporatiivisiin etuihin, sen autonomiseen asemaan ja funktionaalisten kilpailijoiden puutteeseen.¹⁷

Sotilaskaappauksia näyttää tapahtuneen kaikentyypisissä valtioissa luuunottamatta korkean tulotason kapitalistisia ja useimpia sosialistisia maita.¹⁸ Sen ei kuitenkaan tarvitse merkitä, että kaappaukset tapahtuisivat sattumanvaraisesti missä tahansa olosuhteissa. Tässä artikkelissa tarkoitukseni on rajata olosuhteita, joissa kaappaukset ovat mahdollisia, ja hahmotella avaintekijöitä, joista riippuu, ryhtyykö armeija kaappaukseen vai ei.

1. Sotilasvallankaappaukset kolmannen maailman maissa

Empiirinen todistusaineisto osoittaa sotilaskaappausten rajoittuvan käytännöllisesti katsoen kehitysmaihin, mutta tämän ryhmän sisällä ne näyttävät tapahtuvan sattumanvaraisesti ilman mitään selvästi havaittavissa olevaa mallia. Näin ollen joudumme ensiksi kysymään, *miksi sotilasvallankaappauksia tapahtuu ainoastaan kolmannen maailman maissa?* Welch viittaa taloudellisten olosuhteiden vaihteluun selityksenä sille, että Länsi-Eurooppa ja muut taloudellisesti kehittyneet maat ovat välttyneet armeijan avoimelta sekaantumiselta politiikkaan.¹⁹ On totta, että sosioekonominen kehitystaso on yhteydessä sotilaskaappauksiin, mutta minun teoreettinen selitykseni tälle ilmiölle on erilainen.

Teoreettisen lähtökohtani mukaan poliittisen järjestelmän luonne on kausalisessa riippuvuussuhteessa siihen, missä määrin poliittisesti relevantit inhimilliset, taloudelliset, henkiset ja muut voimavarat ovat jakaantuneet kilpailevien ryhmien kesken. Yhteiskunnissa, missä nämä voimavarat ovat jakaantuneet laajalle, poliittinen järjestelmä on pluralistinen, kun taas yhteiskunnissa, missä ne ovat keskittyneet tai niitä on vähän, poliittisen vallan keskittäminen yhden ryhmän käsiin on suhteellisen helppoa.²⁰ Tämä riippuvuus suhde selittää positiivisen korrelaation sosioekonomisen kehitystason ja vallanjaon välillä, sillä taloudellisesti korkealle kehittyneissä maissa erilaiset valtaresurssit ovat tavallisesti, vaikka eivät kaikissa tapauksissa, jakautuneet monien kilpailevien ryhmien kesken.

Tältä teoreettiselta pohjalta olen verrannut taloudellisten ja henkisten voimavarojen jakaantumista osoittavia yhteiskunnallisia olosuhteita armeijan politiikkaan sekaantumiseen 119 valtion ryhmässä tarkoituksena selvittää, missä määrin sotilashallinnon esiintyminen on riippuvuussuhteessa yhteiskunnallisten olosuhteiden vaihteluun. Viittä sosiaalista muuttujaa — (1) yli 20 000 asukkaan kaupungeissa asuvan väestön prosenttiosuus koko väestöstä, (2) ei-maatalousväestön prosenttiosuus ammatissa toimivasta väestöstä, (3) opiskelijoiden määrä 100 000 asukasta kohti yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa, (4) lukutaitoisten prosenttiosuus ja (5) perheviljelmien osuus maatilojen kokonaisalasta — ja neljään niistä (1—2 ja 4—5) perustuvaa taloudellisten ja henkisten valtaresurssien indeksiä (EIR) käytettiin mittaamaan inhimillisten, taloudellisten ja henkisten voimavarojen jakautumisen joitakin aspekteja.²¹

Armeijan sekaantumisessa politiikkaan erotettiin sotilashallinto (MR) ja puolisotilashallinto (SMR) käyttäen seuraavanlaisia määritelmiä: (1) Sotilashallinto tarkoittaa, että maata hallitsee hallitus, jossa sotilashenkilöt pitävät hallussaan korkeimpia virallisia valta-asemia ja joka tuli valtaan valtiosäännön vastaisin keinoin, tavallisesti vallankaappauksella. (2) Puolisotilashallinto merkitsee, että sotilaat jakavat vallan joidenkin valtiosääntöisten siviili-instituutioiden kanssa. Sotilashallinnon ja puolisotilashallinnon indeksien vuosikymmenittäiset arvot laskettiin kaavoilla $MR = (m/t) 100$ ja $SMR = \left(\frac{sm}{t}\right) 100$. Näissä kaavoissa m = sotilashallinnon vuodet, sm = puolisotilashallinnon vuo-

det ja t = vuosien kokonaismäärä. MR ja SMR yhdistettiin sotilashallinnon yhdistetyksi indeksiksi (CMR) laskemalla yhteen MR:n ja SMR:n arvot. Tilastollisessa analyysissä on käytetty CMR-indeksiä osoittamaan sotilashallinnon astetta.

Hypoteesinä oli, että *sotilashallinto on negatiivisessa korrelaatiossa taloudellisten ja henkisten voimavarojen jakaantumista osoittavien sosiaalisten muuttujien kanssa*, koska sotilashallinto edustaa vallankeskityksen yhtä muotoa. Tilastollisen analyysin tulokset tukevat tätä hypoteesia. Kaikki CMR:n ja viiden sosiaalisen muuttujan ja EIR:n väliset korrelaatiot ovat hypoteesin mukaisesti negatiivisia 820 vuosikymmenittäisen havaintoyksikön ryhmässä ajanjaksolla 1850—1975 samoin kuin kaikki poikkileikkaukselliset vuosikymmenittäiset korrelaatiot 1920-luvulta lähtien. Toisaalta kaikki nämä korrelaatiot ovat hyvin heikkoja. Ne vaihtelevat -0.003 :sta -0.401 :een.²² Riippuvuusuhde on kyllä systemaattinen, mutta niin heikko, että me voimme selittää vain pienen osan sotilaskaappauksista sosiaalisilla muuttujilla ja taloudellisten ja henkisten valtaresurssien jakautumisen asteella. Yksityiskohtaisempi analyysi, jossa sotilashallinnon frekvenssiä (CMR) verrattiin EIR-indeksin viiteen tasoon, paljasti kuitenkin voimakkaampaa riippuvuutta. Sotilashallintoa sisältävät vuosikymmenittäiset havaintoyksiköt kasaantuivat EIR-indeksin alemmille tasoille ja katosivat kokonaan, kun EIR ylitti 120 pisteen rajan (taulukko 1).²³

Taulukko 1. Sotilashallinnon frekvenssi (CMR) EIR:n eri tasoilla (1) 783 havaintoyksikön ryhmässä 1860—1975 ja (2) 119 valtion ryhmässä 1970—75.

EIR	1860—1975			1970—75		
	Yht. N	CMR N	%	Yht. N	CMR N	%
Alle 20	214	38	17.6	21	12	57.1
20—39	186	56	30.1	18	6	33.3
40—69	184	52	28.3	45	20	44.4
70—119	135	13	9.6	18	7	38.9
120 ja yli	64	—	—	17	—	—
Yhteensä	783	159	20.3	119	45	37.8

Nämä tulokset merkitsevät, että sotilashallinto on lähes täydellisesti rajoitunut kolmannen maailman maihin, joiden saamat EIR-arvot ovat paljon alempia kuin taloudellisesti korkealle kehittyneiden maiden. Alhaiset EIR-arvot osoittavat, että ne ovat alttiita kaikentyyppiselle autoritaariselle hallinnolle. Koska sotilashallinto edustaa vain yhtä autoritaarisen vallankäytön muotoa, emme voi odottaa korkeiden negatiivisten korrelaatioiden esiintymistä CMR:n ja sosiaalisten muuttujien välillä. Tietenkään kaikki kolmannen maailman maat eivät ole yhtä alttiita autoritaariselle hallinnolle, sillä niiden EIR-indeksipisteet vaihtelevat vähemmästä kuin 10 aina 112 saakka.

Toinen tutkimuskysymys on, *miksi armeija on ottanut vallan osassa kolmannen maailman maita, mutta ei kaikissa niissä?* Tähän kysymykseen emme voi löytää tyydyttävää vastausta sosioekonomisista muuttujista. Tiedämme vain, että sotilaskaappaukset rajoittuvat maihin, joiden yhteiskunnalliset olosuhteet ovat suotuisia vallankeskitykselle ja kaikenkertyypiselle autoritaariselle hallinnolle. Olen taipuvainen ajattelemaan, että kolmannen maailman maiden ryhmän sisällä sortuminen sotilashallintoon riippuu ratkaisevammin poliittisista tekijöistä kuin sosiaalisista olosuhteista. Mutta mitä nuo poliittiset tekijät ovat?

Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden ja omien havaintojeni pohjalta minusta näyttää, että neljä tekijää ovat ratkaisevia: (1) armeijan kyky kaapata valta, (2) armeijan organisatorinen autonomia, (3) armeijan etujen ja sosiaalisen taustan samaistuminen hallitsevan siviilieliitin kanssa ja (4) siviilihallituksen legitimizeetti. Ensimmäinen näistä tekijöistä viittaa armeijan suhteelliseen voimaan valtiokoneiston sisällä. Voidaan otaksua, että mitä voimakkaampi armeija on, sitä helpompi sen on anastaa valta.²⁴ Toinen tekijä ottaa huomioon vaihtelun armeijan autonomiassa. Voidaan olettaa, että tietty organisatorisen autonomian aste on tarpeen, jotta sotilaat voisivat tehdä salaliiton ja toimeenpanna kaappauksen. Kolmas tekijä koskee kaappaajien motiiveja. Jos armeija (ja ennen kaikkea upseeristo) samaistaa itsensä hallitsevan siviiliryhmän arvoihin ja etuihin, sillä ei ole pakottavaa aihetta kaappauksen tekoon. Samoin sosiaalisen taustan samanlaisuuden voidaan otaksua vahvistavan poliittisten arvojen ja etujen samaistumista armeijan ja siviilieliitin välillä. Nämä kolme tekijää eivät yhdessäkään saata riittää sotilaskaappauksen aloittamiseen, jos siviilihallituksen legitimizeetti on hyvin vahva. Sen vuoksi myös neljäs tekijä on tärkeä. On paljon helpompi kaapata valta hallitukselta, jonka legitimizeetti on heikko.²⁵

Nyt voimme esittää hypoteesin, jonka mukaan *suotuisimmat olosuhteet sotilaskaappauksille ovat silloin, kun kaikki neljä tekijää osuvat yhteen*. Toisin sanoen, kun armeija on voimakas suhteessa muuhun valtiokoneistoon, armeijalla on laaja autonomia, sen samaistuminen siviilijohtoon on heikko ja hallituksen legitimizeetti on heikko. Jos mikä tahansa näistä neljästä ennakoedellytyksestä puuttuu, kaappauksen teko käy vaikeammaksi, ja voidaan perustellusti olettaa, että kaappaukset tulevat äärimmäisen epätodennäköisiksi olosuhteissa, missä kaikki neljä tekijää ovat epäsuotuisia sotilasvallankaappauksille.

Olen aikaisemmin empiirisesti tutkinut, missä määrin ensimmäinen tekijä voisi selittää sotilaskaappausten ja sotilashallinnon esiintymistä. Yhtä kvantitatiivista muuttujaa — puolustusmenojen prosenttiosuutta — käytettiin mittaamaan armeijan kykyä kaapata valta. Tämän 119 valtiota koskevan tutkimuksen tuloksista esitetään lyhyt yhteenveto artikkelin seuraavassa osassa. Valitettavasti en ole kyennyt formuloimaan kvantitatiivisia muuttujia, jotka mittaisivat kolmea muuta tekijää. Kokeilen kuitenkin neljän selittävän teki-

jän yhteiskäyttöä alustavalla tutkimuksella, joka koskee kuutta Etelä-Aasian valtiota. Analyysi esitetään artikkelin kolmannessa osassa.

2. Puolustusmenot ja sotilashallinto

119 valtiota koskevassa vertailevassa tutkimuksessa (1980) puolustusmenojen prosenttiosuutta keskushallituksen budjettimenoista (DE) käytettiin mittaamaan armeijan valtaresursseja suhteessa valtiokoneiston muihin osiin ja samalla sen kykyä anastaa valta. Otaksuttiin, että mitä korkeampi puolustusmenojen prosenttiosuus on, sitä voimakkaampi on armeija. Tältä pohjalta esitettiin hypoteesi, että (1) *sotilashallinto (CMR) korreloi positiivisesti puolustusmenojen prosenttiosuuden (DE) kanssa.*

Puolustusmenoja koskevia tilastotietoja koottiin vuosilta 1850—1975 ja niiden vuosikymmenittäiset aritmeettiset keskiarvot laskettiin kaikille maille.²⁶ Yhdistettyä sotilashallinnon indeksiä (CMR) käytettiin osoittamaan sotilashallinnon laajuutta. Korrelaatioanalyysin tulokset on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. CMR:n ja DE:n korrelaatiot vuosikymmenittäin 1920—1975, kolmella periodilla ja ajanjaksolla 1850—1975 (1) koko vertailuryhmässä ja (2) 87 kehitysmaan ryhmässä.

Ajanjakso	N	Koko vertailuryhmä CMR:n ja DE:n korrelaatiot	N	87 kehitysmaata CMR:n ja DE:n korrelaatio
1920—29	62	.414	32	.513
1930—39	63	.305	33	.225
1940—49	74	—0.005	43	—0.088
1950—59	85	—0.028	53	—0.079
1960—69	117	.259	85	.323
1970—75	119	.121	87	.101
1850—1909	249	.020	134	.023
1910—1949	250	.151	134	.128
1950—1975	321	.095	225	.103
1850—1975	820	—0.021	493	—0.042

Koko 820 havaintoyksikön vertailuryhmässä ajanjaksolla 1850—1975 korrelaatio on lähellä nollaa ja vastoin hypoteesia lievästi negatiivinen —0.021. Tämä johtuu osaksi siitä, että 1920-luvulle asti sotilashallitusten lukumäärä oli hyvin pieni. 1920-luvulta lähtien lähes kaikki vuosikymmenittäiset korrelaatiot ovat olleet positiivisia hypoteesin mukaisesti. Näin ollen tulokset tukevat hypoteesia useimmissa tapauksissa, mutta kaikki korrelaatiot ovat heikkoja. On selvää, että tämän riippuvuussuhteen selitysarvo on pieni ja että me emme voi pitää puolustusmenojen suuruutta sotilaskaappauksia selittävänä ratkaisevana tekijänä. 87 kehitysmaan ryhmässä korrelaatioiden malli on suunnilleen sama kuin koko vertailuryhmässä.

Ensimmäinen hypoteesi koskee itse asiassa eroa puolustusmenojen tasossa sotilaiden hallitsemien maiden ja siviilien hallitsemien maiden välillä. Tietoa tästä ei riitä meidän tarkoitukseemme, koska me haluaisimme tietää, oliko puolustusmenojen tasossa maiden välillä mitään merkittävää eroa ennen sotilaskaappauksia. Tieto siitä voisi tukea olettamusta korkeiden sotilasmienojen ja sotilasvallankaappausten välisestä yhteydestä tai kumota sen. On perusteltua otaksua, että maat, joissa puolustusmenojen prosenttiosuus on korkea, ovat alttiimpia sotilasvallankaappauksille kuin sellaiset maat, joissa DE on alhainen. Tältä pohjalta saadaan hypoteesi, jonka mukaan (2) *puolustusmenot ovat selvästi korkeammat maissa, jotka myöhemmin sortuvat sotilashallintoon, kuin maissa, jotka pysyvät siviilien hallitsemina.*

Tämän hypoteesin testaus on rajoitettu 87 kehitysmaahan vuosina 1950—75, koska käytettävissä olevat tilastotiedot ovat täydellisemmät tältä ajanjaksolta kuin aikaisemmilta vuosikymmeniltä. Kunkin maan osalta vertailujakson vuodet jaettiin kahteen luokkaan: sotilashallinnon ja puolisolitashallinnon vuosiin (MR-SMR) ja siviilihallinnon vuosiin (NMR). Lisäksi sotilashallintoa edeltäneet korkeintaan 10 vuotta erotettiin muista siviilihallinnon vuosista. Nämä vuodet muodostavat kategorian NMR-pre-MR, jota verrataan luokkaan Muu NMR. DE:n aritmeettiset keskiarvot laskettiin jokaiselle hallitusjärjestelmätyypille maittain ja myös Aasian, Amerikan ja Afrikan maanosaryhmille. Hypoteesin mukaan DE:n aritmeettisten keskiarvojen pitäisi olla kategoriassa Muu NMR selvästi alemmat kuin kategoriassa MR-SMR ja NMR-pre-MR. Maanosaryhmiä koskevat tulokset esitetään taulukossa 3.²⁷

Kategorian NMR-pre-MR aritmeettiset keskiarvot ovat vain hieman alemmat kuin kategoriassa MR-SMR. Erotus vaihtelee 0.9:stä 3.2 prosenttiyksiköön kolmessa alueellisessä ryhmässä. Sen sijaan kategorian Muu NMR arit-

Taulukko 3. Puolustusmenojen aritmeettiset keskiarvot hallitusjärjestelmätyypeittäin 87 kehitysmaan kolmessa maanosaryhmässä ja koko vertailuryhmässä 1950—75.

Kategoria	Vuodet	Keskiarvo	Vuodet	Keskiarvo
	Aasia		Amerikka	
MR-SMR	125	30.0	199	15.9
NMR-pre-MR	118	28.0	125	15.1
Muu NMR	402	21.8	236	10.5
Yhteensä NMR	520	23.2	361	12.1
Yhteensä	645	24.5	560	13.5
	Afrikka		Kaikki 87 maata	
MR-SMR	174	15.6	498	19.3
NMR-pre-MR	157	12.4	400	17.9
Muu NMR	246	8.4	906	14.7
Yhteensä NMR	425	10.5	1306	16.0
Yhteensä	599	11.9	1804	16.9

meettiset keskiarvot ovat tuntuvasti alemmat kuin kategoriassa NMR-pre-MR. Erotus vaihtelee 4.0:sta 6.2 prosenttiyksikköön alueellisissa ryhmissä ja on 3.2 prosenttiyksikköä koko vertailuryhmässä. Nämä selvät ja systemaattiset erot tukevat toista hypoteesia. Puolustusmenojen taso on keskimääräisesti ollut selvästi korkeampi maissa, jotka myöhemmin sortuivat sotilaskaappauksiin, kuin maissa, jotka pysyivät siviilien hallitsemina. Nämä erot kasvavat vielä suuremmiksi (4.1:stä 10.3 prosenttiyksikköön kolmessa maanosaryhmässä), kun kategoriaan Muu NMR jätetään vain ne maat, jotka pysyivät siviilien hallitsemina koko vertailukauden. DE:n aritmeettiset keskiarvot 33:n pysyvästi siviilien hallitseman maan ryhmässä 1950—75 olivat seuraavat:

Alueellinen ryhmä	Vuodet	Keskiarvo
14 Aasian maata	322	19.9
5 Amerikan maata	92	5.2
14 Afrikan maata	220	8.3
Kaikki 33 maata	634	13.7

DE:n aritmeettisten keskiarvojen erot kategorioiden NMR-pre-MR ja Muu MR välillä ovat niin suuria, varsinkin pysyvästi siviilien hallitsemien maiden osalta, että näyttää perustellulta antaa näille erotuksille kausaalista merkitystä. Siviilihallituksilla on ollut paremmat elinmahdollisuudet maissa, joissa puolustusmenojen taso on alhainen, kuin maissa, joissa se on suhteellisen korkea. Toisaalta meidän on syytä huomata, että puolustusmenojen taso vaihtelee huomattavasti myös pysyvästi siviilien hallitsemien maiden ryhmässä, erityisesti Aasian maiden kohdalla. Tämä merkitsee, että DE:n alhainen taso ei sovi kaikissa tapauksissa selitykseksi siviilihallitusten säilymiselle. DE on lähellä kaikkien maiden aritmeettista keskiarvoa useissa tapauksissa ja eräissä tapauksissa jopa sitä korkeampi. Näin ollen on ilmeistä, että monissa tapauksissa jotkut muut tekijät ovat tukeneet siviilihallitusten säilymistä. Tämän vuoksi hypoteesin edellyttämä positiivinen korrelaatio CMR:n ja DE:n välillä jää heikoksi. Koska otaksutut neljä selittävää tekijää voivat periaatteessa olla täysin riippumattomia toisistaan, näyttää perustellulta olettaa, että CMR:n korrelaatiot myös muiden yksityisten selittävien tekijöiden kanssa olisivat heikkoja. Ainoastaan neljän selittävän tekijän yhdistäminen voisi tuottaa voimakkaampia korrelaatioita. Ilman empiiristä aineistoa ja tutkimusta ei kuitenkaan ole mahdollista tarkemmin selvittää, kuinka hyvin nämä neljä selittävää tekijää yhdessä kykenisivät selittämään sotilaskaappaukset ja siviilihallitusten säilymisen.

3. Neljän selittävän tekijän sovellutus kuuteen maahan

Koetan selvittää neljän selittävän faktorin soveltuvuutta tarkoitukseensa kuutta Etelä-Aasian maata koskevalla suppealla vertailulla. Nämä maat — Intia, Bangladesh, Birma, Nepali, Pakistan ja Sri Lanka — muodostavat suh-

teellisen hyvän näytteen kolmannen maailman maista tähän tarkoitukseen, sillä monet hallitusjärjestelmätyypit ovat edustettuina tässä näytteessä. Kolme maata — Intia, Sri Lanka ja Nepali — ovat pysyneet siviilien hallitsemina, kun taas kolme muuta — Birma, Pakistan ja Bangladesh — ovat kokeneet sotilasvallankaappauksia. Birmassa armeija otti vallan 1962 ja on pysynyt vallassa, vaikka järjestelmän voidaan katsoa muuttuneen puolisolashallitukseksi 1974, kun uusi valtiosääntö tuli voimaan.²⁸ Pakistanissa ensimmäinen sotilaskaappaus oli 1958. Vuonna 1969 kenraali *Yahya Khan* syrjäytti kenraali *Ayub Khanin*, joka oli ollut presidenttinä vuodesta 1960. Kenraali Yahya Khan salli Pakistanin ensimmäisten parlamenttivaalien pitämisen 1970. Hänet syrjäytettiin joulukuussa 1971 Pakistanin kärsittyä sotilaallisen tappion Itä-Pakistanissa. Seuraava sotilaskaappaus oli 1977, jolloin kenraali *Zia ul-Haq* syrjäytti presidentti *Ali Bhutton* johtaman siviilihallituksen ja anasti vallan.²⁹ Bangladeshissä presidentti *Mujibur Rahman* kukistettiin verisellä sotilasvallankaappauksella elokuussa 1975. Myöhemmin 1975 oli uusi kaappaus ja kapiinoita. Marraskuussa 1975 kenraali *Zia Rahman* otti vallan. Hänet valittiin presidentiksi 1978, ja järjestelmää voidaan nyt pitää puolisolashallituksena.³⁰

Tarkoituksena on verrata, miten nämä kuusi maata poikkesivat toisistaan neljän tekijän suhteen vuosikymmenittäin 1950—79. Ensimmäisen faktorin kohdalla voidaan käyttää kvantitatiivista muuttujaa (DE) erottelemaan maat kolmeen luokkaan (korkea, keskinkertainen ja alhainen). Muiden tekijöiden osalta voin ainoastaan arvionvaraisesti luokitella kunkin maan vuosikymmenittäin kolmeen luokkaan (vahva, keskinkertainen ja heikko). Nämä luokitellut ovat subjektiivisia arvioita ja ne voivat sisältää tulkintavirheitä, vaikkakin arviot perustuvat erilaiseen lähdeaineistoon. Luokittelut esitetään taulukossa 4.

Puolustusmenot. Birmassa ja Pakistanissa puolustusmenojen taso oli korkea ennen armeijan valtaannousua, kun sen sijaan Bangladeshissa sotilaat kaappasivat vallan siitä huolimatta, että puolustusmenojen prosenttiosuus oli alhainen. Nepalissa ja Sri Lankassa DE on niin alhainen, että emme voi sen pohjalta odottaa sotilasvallankaappauksia, kun taas Intiassa armeijalla näyttää olevan riittävästi resursseja kaappauksen tekoon. Näin ollen todistusaineisto tukee hypoteesia neljässä tapauksessa ja on ristiriidassa sen kanssa Bangladeshin ja Intian tapauksissa.

Autonomia. Arvioni mukaan armeijan organisatorinen autonomia on ollut vahva Nepalialukuunottamatta kaikissa maissa. Nepalissa enemmistö ylemmistä upseereista on yhä edelleen lähtöisin hoviperheistä.³³ Kuningas näyttää kyenneen kontrolloimaan armeijan toimintaa käyttämällä apunaan sukulaisiaan ja muita hoviperheitten jäseniä, jotka pitävät hallussaan armeijan johdoasemia. Bangladeshin, Birman ja Pakistanin tapauksissa tämä tekijä on ollut suotuisa sotilaskaappauksille, mutta Intiassa ja Sri Lankassa sotilaskaappauksia ei ole tapahtunut huolimatta armeijan vahvasta autonomiasta. Näin ollen Intia ja Sri Lanka ovat selvästi poikkeavia tapauksia.

Samaistuminen. Arvioni mukaan armeija on voimakkaasti samaistunut itsensä hallitsevaan siviilieliittiin Intiassa, Nepalissa ja Sri Lankassa. Nepa-

Taulukko 4. Sotilasvallankaappausten neljän taustatekijän arvioitu merkitys Etelä-Aasian kuudessa maassa 1950—79.

Valtio	DE ³¹	Autonomia ³²	Samaistuminen ³²	Legitimiteetti ³²
1950—59				
Intia	(24.6) korkea	vahva	vahva	vahva
Bangladesh	—	—	—	—
Birma	(31.3) korkea	vahva	keskinkert.	keskinkert.
Nepali	(26.0) korkea	keskinkert.	vahva	keskinkert.
Pakistan	(38.8) korkea	vahva	heikko	keskinkert.
Sri Lanka	(2.4) alhainen	vahva	vahva	vahva
1960—69				
Intia	(20.0) korkea	vahva	vahva	vahva
Bangladesh	—	—	—	—
Birma	(31.5) korkea	vahva	heikko	keskinkert.
Nepali	(9.5) alhainen	keskinkert.	vahva	keskinkert.
Pakistan	(26.8) korkea	vahva	—	—
Sri Lanka	(3.3) alhainen	vahva	vahva	vahva
1970—79				
Intia	(20.0) korkea	vahva	vahva	vahva
Bangladesh	(7.5) alhainen	vahva	heikko	keskinkert.
Birma	(28.4) korkea	vahva	—	—
Nepali	(7.0) alhainen	keskinkert.	vahva	keskinkert.
Pakistan	(27.2) korkea	vahva	heikko	keskinkert.
Sri Lanka	(3.4) alhainen	vahva	vahva	vahva

lissa armeija edustaa dominoivia yhteiskuntaryhmiä ja kasteja. *Keeganin* mukaan *ranat*, perinteellinen hallitseva luokka, ovat yhä yliedustettuina upseeristossa ja etenkin sen ylemmissä asteissa, kun taas sotilaat on rekrytoitu maataomistavien talonpoikien keskuudesta. Armeija on osoittanut horjumatonta lojaalisuutta valtiosääntöiselle hallitukselle.³⁴ Sri Lankassa armeija koostuu melkein kokonaan singalesilaisista buddhalaisista. Muiden kommunaalisten yhteisöjen jäseniä ei ole otettu armeijaan.³⁵ Sama enemmistönä oleva kommunaalinen ryhmä on hallinnut maata koko itsenäisyyden ajan. Bangladeshissa armeija kärsi upseeriston sisäisestä hajaannuksesta. Mujib alkoi epäillä, että hän oli menettänyt armeijan tuen, ja päätti ruveta laajentamaan puolueensa miilijoukkoja, Rakhi Bahinia, sotajoukoksi, joka voisi pitää armeijan kurissa.³⁶ Se ei onnistunut. Birmassa armeija asteittain vieraantui siviilihallituksesta, vaikka armeijan ja hallitsevan puolueen juuret olivat samassa itsenäisyysliikkeessä. Armeija ei enää luottanut hallituksen kykyyn ylläpitää maan alueellista yhtenäisyyttä ja sen keskuuteen levisi halveksunta poliitikkoja ja heidän puolueitaan kohtaan.³⁷ Pakistanissa upseeriston luokkatausta on todennäköisesti ollut suunnilleen sama kuin hallitsevien siviiliryhmiä (samoin kuin Intiassa), mutta sotilaspiirien poliittiset näkemykset alkoivat poiketa heikko-

jen siviilihallitusten politiikasta 1950-luvulla. Tässä vertailuryhmässä heikko samaistuminen näyttää hypoteesin mukaisesti edeltäneen sotilasvallankaappauksia ja vahva samaistuminen olleen suotuisa siviilihallitusten säilymiselle.

Legitimiteetti. Intiassa ja Sri Lankassa siviilihallitusten legitimiteetti on pysynyt koko vertailuajan vahvana, sillä nuo hallitukset ovat olleet kansan valtiosäännön mukaisesti valitsemia. Birman hallituksen legitimiteetti oli tuskin korkeampi kuin keskinkertainen ajanjaksolla 1950—62, sillä monet vähemmistöryhmät, sekä etniset että ideologiset, olivat avoimessa kapinassa, ja myös varsinaisten birmalaisten keskuudessa hallituksen laillisuus oli asetettu kyseenalaiseksi.³⁸ Nepalín hallitusjärjestelmän legitimiteetti on myös luokiteltu vain keskinkertaiseksi, koska oppositio ei hyväksy kuninkaan sanelemaa autoritaarista järjestelmää. Pakistanin hallituksen legitimiteetin on katsottu olleen korkeintaan keskinkertaisen 1950-luvulla, sillä maassa ei kyetty järjestämään välittömiä parlamenttivaaleja. 1970-luvulla merkittävä osa oppositiosta ei tunnustanut Ali Bhutton hallitusta legitimiiksi, vaikka se nojasikin vuoden 1970 parlamenttivaalien voittoon. Maaliskuun 1977 kiistanalaisten vaalien jälkeen oppositio ryhtyi väkivaltaisiin mielenosoituksiin hallituksen kaatamiseksi. Bangladeshissa Mujibin hallituksen legitimiteetti oli pahasti heikentynyt ennen elokuun 1975 sotilaskaappausta. Näin ollen vahva legitimiteetti on kahdessa tapauksessa liittynyt siviilihallitusten säilymiseen, kun taas keskinkertainen legitimiteetti on edeltänyt sotilaskaappauksia.

Me voimme yhdistää nämä neljä tekijää sotilasvallankaappausten ennakoedellytysten indeksiksi antamalla numerolliset arvot luokittelujen kolmelle asteelle. »Vahva» (korkea) saa arvon 2, »keskinkertainen» 1 ja »heikko» (alhainen) nolla indeksipistettä DE:n ja »autonomian» kohdalla, kun taas »samaistumisen» ja »legitimiteetin» tapauksissa »vahva» saa 0, »keskinkertainen» 1 ja »heikko» 2 indeksipistettä. Indeksipisteiden summa voi vaihdella nollan ja kahdeksan välillä, ja sen otaksutaan ilmaisevan, miten suotuisia ennako-olosuhteet ovat sotilasvallankaappaukselle. Maitten indeksipisteet vuosikymmenittäin on esitetty taulukossa 5.

Hypoteesin mukainen riippuvuus neljän tekijän yhdistelmän ja sotilasvallankaappausten esiintymisen välillä näyttää olevan hyvin vahva. Vuosikym-

Taulukko 5. Sotilasvallankaappausten ennakoedellytysten indeksi kuudessa Etelä-Aasian maassa vuosikymmenittäin 1950—79.

Valtio	1950—59	1960—69	1970—79
Intia	4	4	4
Bangladesh	—	—	5
Birma	6	7	—
Nepali	4	2	2
Pakistan	7	—	7
Sri Lanka	2	2	2

menittäiset havaintoyksiköt, joiden indeksipisteet olivat neljä tai vähemmän, pysyivät siviilien hallitsemina, kun taas neljää korkeammat indeksipistemäärät kaikissa tapauksissa edelsivät sotilasvallankaappauksia.

Intiassa olosuhteet ovat pysyneet vakaina koko vertailuajanjakson. Puolustusmenojen korkea taso ja armeijan vahva autonomia ovat rakenteellisia tekijöitä, jotka suosivat sotilaiden sekaantumista politiikkaan, mutta toisaalta upseeriston vahva samaistuminen siviilijohdon kanssa ja hallitusjärjestelmän vahva legitimizeetti ovat tekijöitä, jotka ehkäisevät armeijan sekaantumista politiikkaan. Minusta näyttää, että Intian tapauksessa poliittisten instituutioiden valtiosääntöinen legitimizeetti on tehokkaasti suojellut siviilihallituksia sotilaskaappaukselta. Bangladeshissa sotilaskaappaus tapahtui 1975 puolustusmenojen alhaisesta tasosta huolimatta, koska kolme muuta taustatekijää olivat muuttuneet enemmän tai vähemmän suotuisiksi sotilaskaappaukselle. Birmassa alkuperäinen tilanne oli lähes sama kuin Intiassa. DE:n taso oli korkea ja armeijan autonomia vahva, mutta sotilasjohto samaisti itsensä ainakin keskinertaisesti siviilijohdon, jonka legitimizeetti nojasi itsenäisyystaisteluun ja kansan suorittamiin vaaleihin. Myöhemmin hallituksen kyvyttömyys tukahduttaa alueellisia kapinaliikkeitä murensi sen legitimizeettiä ja armeijan samaistumista sen kanssa. Nepalissa lähes kaikki tekijät ovat epäsuotuisia sotilaskaappaukselle. On kuitenkin syytä huomata, että olosuhteet voivat muuttua. Armeijan poliittinen valvonta ja sen lojaalisuus perustuvat sen nykyiseen sosiaaliseen taustaan. Pakistanissa kaikki tekijät olivat suotuisia sotilaskaappauksille 1950-luvulla ja 1970-luvulla. Sri Lankassa puolustusmenojen alhainen taso ja hallitusjärjestelmän vahva legitimiisyys ovat tehokkaasti suojelleet hallituksia sotilaskaappauksilta.

4. Yhteenveto

Tavoitteeksi asetettiin etsiä vastausta kahteen tutkimuskysymykseen: 1) miksi sotilasvallankaappauksia tapahtuu ainoastaan kolmannen maailman maissa ja 2) miksi armeija on ottanut vallan osassa kolmannen maailman maita, mutta ei kaikissa?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen etsittiin vastausta sen teoreettisen oletuksen pohjalta, että sotilasvallankaappaukset ovat periaatteessa mahdollisia vain yhteiskunnissa, jotka muutoinkin ovat alttiita autoritaariselle hallinnolle. Näin siksi, että sotilashallinto edustaa autoritaarisen hallinnon yhtä lajia ja että autoritaarisen järjestelmän syntyedellytyksenä on yhteiskunta, jossa vallan lähteenä käytettyjen voimavarojen keskittyminen tekee mahdolliseksi vallankeskityksen yhden ryhmän käsiin. Hypoteesia testattiin 119 valtiota koskevalla empiirisellä aineistolla. Tuloksena oli havainto, että sotilashallinnon yhdistetty indeksi (CMR) hypoteesin mukaisesti korreloi negatiivisesti taloudellisten ja henkisten voimavarojen jakaantumista osoittavien muuttujien kanssa. Riippuvuussuhde on heikko, mutta se on systemaattinen. Yksityiskoh-

taisempi vertailu lisäksi osoitti, että valtiot, joissa EIR-indeksillä mitatut vallan lähteinä käytetyt voimavarat jakaantuvat laajimmalle, ovat jääneet kokonaan sotilaskaappausten ulkopuolelle. Näin ollen on perusteltua tehdä johtopäätös, että *selityksenä sotilasvallankaappausten rajoittumiselle kolmannen maailman maihin ovat yhteiskunnalliset olosuhteet, jotka tekevät kaikentyypisen vallankeskityksen noissa maissa mahdolliseksi*. Toisaalta negatiivinen korrelaatio tutkimuksessa käytettyjen sosiaalisten muuttujien ja sotilashallinnon yhdistetyn indeksin välillä ei voi nousta kovin korkeaksi, koska sotilashallinto edustaa vain yhtä autoritaarisen hallinnon muotoa.

Lähtökohdana vastauksen etsimiselle toiseen tutkimuskysymykseen oli oletamus, että maissa, joissa yhteiskunnalliset olosuhteet tekevät autoritaarisen järjestelmän todennäköiseksi, poliittiset olosuhteet ja rakenteet vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaisen muodon autoritaarinen hallinto saa. Vallan lähteinä käytettyjen voimavarojen keskittyminen ei tee välttämättömäksi sotilashallintoa, vaikka se tekee erittäin todennäköiseksi vallankeskityksen jossain muodossa. Tutkimuksessa käytetty empiirinen aineisto osoittikin, että 87 kehitysmaan ryhmässä sosiaalisten muuttujien ja sotilashallinnon yhdistetyn indeksin välillä ei ole mitään merkittävää korrelaatiota. Toisin sanoen tutkimuksessa mitatut sosiaaliset olosuhteet eivät näytä vaikuttavan siihen, joutuuko jokin kolmannen maailman maa sotilashallintoon vai ei. Asiaan vaikuttavien poliittisten olosuhteiden ja rakenteiden etsimistä ohjasi otaksuma siitä, että ihmisluonto on yhtäläinen ja että ihmiset samanlaisissa olosuhteissa ovat taipuvaiset toimimaan samalla tavoin. Yhtenä osana ihmisluontoon näyttää kuuluvan yleinen ja yhtäläinen vallanhalu, mikä johtaa kaikkialla taisteluun vallasta ja vallan joutumiseen voimakkaimmille. Tämän vuoksi on luultavaa, että sotilasvallankaappauksiin liittyvät olosuhteet ovat joissakin suhteissa toistuvasti yhdenmukaiset. Tältä pohjalta otaksuttiin, että vallankeskitykselle suotuisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa armeijan valtaannousua edistävinä tärkeimpinä tekijöinä ovat 1) armeijan voimakkuus suhteessa muuhun valtiokoneistoon, 2) sen vahva autonomia, 3) armeijan ja erityisesti upseeriston heikko samaistuminen siviilijohtoon ja 4) siviilihallituksen heikko legitimitetti. Nämä neljä tekijää voivat olla täysin riippumattomia toisistaan. Sotilasvallankaappaus otaksuttiin todennäköisimmäksi olosuhteissa, joissa kaikki neljä tekijää ovat suotuisia kaappaukselle, ja vähiten todennäköiseksi olosuhteissa, joissa kaikki neljä tekijää ovat epäsuotuisia.

Hypoteesin empiirinen testaus 119 valtion ryhmässä jouduttiin rajoittamaan ensimmäiseen näistä tekijöistä, koska vain sille oli löydetty käyttökelpoinen kvantitatiivinen mittari. Puolustusmenojen prosenttiosuutta (DE) käytettiin mittaamaan armeijan voimakkuutta suhteessa muuhun valtiokoneistoon ja samalla sen kykyä kaappauksen tekoon. Sotilashallinnon otaksuttiin korreloivan positiivisesti DE:n kanssa ja toisaalta puolustusmenojen otaksuttiin olevan selvästi korkeammat maissa, jotka myöhemmin sortuvat sotilashallintoon, kuin maissa, jotka säilyvät siviilien hallitsemina. Ensimmäinen näistä hypoteeseista sai vain lievää tukea empiirisestä aineistosta. Syyn positiivisten kor-

relaatoiden heikkouteen ja puutteeseen katsottiin olevan siinä, että DE edustaa vain yhtä neljästä tekijästä. 87 kehitysmaahan rajoittuneen toisen hypoteesin testaus osoitti, että puolustusmenojen keskimääräisissä prosenttiosuuksissa esiintyy todella hypoteesin mukainen ero sotilashallintoon myöhemmin joutuneiden ja siviilivallassa säilyneiden maiden välillä. Tämän havainnon pohjalta voidaan tehdä se johtopäätös, että *puolustusmenojen pitäminen alhaisella tasolla suojelee kehitysmaiden siviilihallituksia melko tehokkaasti sotilaskaappauksilta.*

Neljän taustatekijän yhteisvaikutukseen kohdistuva alustava empiirinen testaus rajoittui kuuteen Etelä-Aasian maahan. Tässä vertailuryhmässä analyysin tulos antaa voimakasta tukea hypoteesille neljän taustatekijän yhteisvaikutuksesta. Vertailuryhmän suppeuden ja mittausmenetelmien puutteellisuuden takia varmoja johtopäätöksiä neljän tekijän selityskyvystä ei ole syytä tehdä, mutta tulokset kyllä tarjoaisivat pohjan laajemmalle vertailulle. Näköpiirissä olisi tällöin mahdollisuus rajata sotilasvallankaappauksiin liittyvien poliittisten olosuhteiden ja rakenteiden toistuvat yhdenmukaiset piirteet.

VIITTEET

- 1 Edwin Lieuwen, *Arms and Politics in Latin America*. New York, 1960, ss. 122—125.
- 2 John J. Johnson, *The Military and Society in Latin America*. Stanford, 1964, s. 244.
- 3 S. E. Finer, *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*. London and Dunmow, 1962, ss. 32—85.
- 4 Robert E. Dowse, »The Military and Political Development», teoksessa Colin Leys, *Politics and Change in Developing Countries*. Cambridge, 1969, ss. 223—224.
- 5 Morris Janowitz, *The Military in the Political Development of New Nations: An Essay in Comparative Analysis*. Chicago and London, 1964, ss. 2—8, 27—30.
- 6 Lucien W. Pye, »Armies in the Process of Political Modernization», teoksessa Jason L. Finkle & Richard W. Gable, *Political Development and Social Change*. New York, 1966, ss. 379—385.
- 7 Fred R. von der Mehden, *Politics of the Developing Nations*. Englewood Cliffs, New Jersey, 1969, ss. 91—109.
- 8 Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*. New Haven, 1968, ss. 192—198.
- 9 Claude Welch, »Soldier and State in Africa», teoksessa Marion E. Doro & Newell M. Stultz, *Governing in Black Africa: Perspective on New States*. Englewood Cliffs, New Jersey, 1970, ss. 158—164.
- 10 Edward Feith, »Military Coups and Political Development: Some Lessons from Ghana and Nigeria», teoksessa Doro & Stultz, *op.cit.*, ss. 221—228.
- 11 D.-G. Lavroff, »Régimes militaires et développement politique en Afrique noire», *Revue française de Science politique*, 1972, ss. 973—984. Ks. myös Lavroff, *La constitutionnalisation des régimes militaires en Afrique noire. XIème Congrès de l'Association Internationale de Science Politique*, Moscou 12—18 aout 1979.

- 12 Gavin Kennedy, *The Military in the Third World*. London, 1974, ss. 21—30, 158—164.
- 13 F. W. Gutteridge, *Africa's Military Rulers — An Assessment*. London, 1975, ss. 2—3.
- 14 Samuel Decalo, *Coups and Army Rule in Africa: Studies in Military Style*. New Haven and London, 1976, ss. 7—12, 21—22, 239—240.
- 15 Amos Perlmutter, *The Military and Politics in Modern Times: On Professionals, Praetorians, and Revolutionary Soldiers*. New Haven and London, 1977, ss. 98—100.
- 16 Eeva-Liisa Myllymäki, »Kehityksmaiden militarismin tutkimuksen lähtökohtia ja ongelmia», *Politiikka* 2/1977, ss. 163, 169—171.
- 17 Eric A. Nordlinger, *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments*. Englewood Cliffs, New Jersey, 1977, ss. 63—78.
- 18 Ks. Claude Welch, *The Military: Product, Facilitator, or Antagonist of Socio-economic Development. Prepared for delivery at the Moscow IPSA Congress of August 12—18, 1979*, s. 14.
- 19 Welch, 1979, *op.cit.*, s. 3.
- 20 Ks. Tatu Vanhanen, *Power and the Means of Power. A Study of 119 Asian, European, American, and African States, 1850—1975*. Published for Centre for the Study of Developing Societies, Delhi, by University Microfilms International, Ann Arbor, 1979, ss. 13—18.
- 21 Muuttujien tarkemmasta määrittelystä, ks. Vanhanen, 1979, *op.cit.*, ss. 25—31, 44—55.
- 22 Ks. Tatu Vanhanen, *Military Rule and Defense Expenditures: A Study of 119 States, 1850—1975*. Hong Kong 1981, ss. 22—25.
- 23 Ks. myös Vanhanen, 1981, *op.cit.*, ss. 26—33.
- 24 Vrt. Pye, 1966, *op.cit.*, ss. 379—385; Kennedy, 1974, *op.cit.*, ss. 158—162; Perlmutter, 1977, *op.cit.*, ss. 98—100.
- 25 Vrt. Lieuwen, 1960, *op.cit.*, ss. 122—125; Finer, 1962, *op.cit.*, ss. 32—85; Janowitz, 1964, *op.cit.*, ss. 2—8, 27—30; Huntington, 1968, *op.cit.*, ss. 192—198; Welch, 1970, *op.cit.*, ss. 158—164; Kennedy, 1974, *op.cit.*, ss. 21—27; Gutteridge, 1975, *op.cit.*, ss. 2—3; Perlmutter, 1977, *op.cit.*, ss. 98—100; Nordlinger, 1977, *op.cit.*, ss. 63—78.
- 26 Ks. Vanhanen, 1981, *op.cit.*, ss. 34—39 ja liitteet A, B ja D.
- 27 Ks. Vanhanen, 1981, *op.cit.*, ss. 40—41 ja liite E.
- 28 Ks. John Keegan, *World Armies*. London and Basingstoke, 1979, ss. 102—104; Arthur S. Banks (toim.), *Political Handbook of the World: 1977*. New York, 1977, ss. 52—55.
- 29 Vrt. *Keesing's Research Report 9. Pakistan: From 1947 to the Creation of Bangladesh*. New York, 1973, ss. 59—73, 94—123; Satish Kumar, *The New Pakistan*. New Delhi, 1978, ss. 1—25, 333—350; Keegan, *op.cit.*, ss. 530—534.
- 30 Ks. Banks, *op.cit.*, ss. 29—32; Keegan, *op.cit.*, ss. 44—49; M. Rashiduzzaman, »Bangladesh 1978: Search for a Political Party», *Asian Survey* 19, 2/1979, ss. 191—197; M. M. Khan ja H. M. Zafarullah, »The 1979 Parliamentary Elections in Bangladesh», *Asian Survey* 19, 10/1979, ss. 1023—1036.
- 31 Ks. Vanhanen, 1981, *op.cit.*, liite B.
- 32 Ks. Keegan, *op.cit.*, ss. 44—54, 101—107, 300—313, 489—491, 528—546, 650—651; Banks, *op.cit.*, ss. 29—32, 52—55, 172—178, 274—276, 296—300, 359—363.
- 33 Keegan, *op.cit.*, s. 490.
- 34 Ks. Keegan, *op.cit.*, s. 491.
- 35 Keegan, *op.cit.*, s. 651.
- 36 Keegan, *op.cit.*, ss. 46—47.
- 37 Keegan, *op.cit.*, ss. 101—103.
- 38 Keegan, *op.cit.*, ss. 102—103.